

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Turtiainen, Kati

Title: Pakolaistaustaisten nuorten miesten tulevaisuuden suunnittelu sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin ristipaineessa

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Sukupuolentutkimuksen seura, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Turtiainen, K. (2021). Pakolaistaustaisten nuorten miesten tulevaisuuden suunnittelu sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin ristipaineessa. Sukupuolentutkimus, 34(3), 55-59.

Pakolaistaustaisten nuorten miesten tulevaisuuden suunnittelu sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin ristipaineessa

Kati Turtiainen

Turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneet nuoret miehet ovat olleet syrjivien ja rasististen mielipiteiden kohteena arkipäivän spontaaneissa tilanteissa ja julkisessa keskustelussa. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvista nuorista käyty keskustelu yksinkertaistuu usein siten, että tytöt nähdään uhreina ja pojat uhkina (Honkatukia & Suurpää 2009, 151). Nuoret miehet näyttäisivät jäävän yksin kamppailemaan etnisesti värittyjen maskuliinisuushierarkioiden ja arjen rasismikokemusten kanssa (emt., 150). Eriytyisen leimaavaksi keskustelu yltyi vuoden 2015 suuren muuttoliikkeen jälkeen.

Tässä puheenvuorossa pohdin pakolaisina ja turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneiden nuorten miesten henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin sukupuolittunutta positiota sukupolvien väli- maastossa. Tarkasteluni keskiössä on tulevaisuuden suunnittelu lähinnä koulutukseen ja perheen

perustamiseen liittyen. Tarkasteluni taustalla on aiheeseen liittyviä kotimaisia tutkimuksia ja käytännön työkokemukseni maahanmuuttajien vastaanottopalveluissa 1990-luvun alkupuolelta vuoteen 2014 saakka. Olen tuona aikana tavannut satoja pakolaisina ja muista syistä tulleita maahanmuuttajaperheitä ja nuoria, joiden kanssa olen pohtinut tässä puheenvuorossa tarkasteltavia asioita. Olen myös tutkinut pakolaisten ja viranomaisten välistä luottamusta ja tunnustussuhteita (Turtiainen 2012).

Ulkopuolisten maahanmuuttaja- ja pakolaistaustaisiin nuoriin liittämät määritelmät ovat tulleet esille tutkimuksissa. Petri Hautaniemi (2004) on tutkinut sitä, miten somalipojat hakevat omaa toimijuuttaan suhteessa ulkopuolelta tuleviin kategorisoiiviin ja jopa uhkaaviin määrittelyihin. Hautaniemi pohtiikin, minkälaista on tulla ulkopuolisten taholta jatkuvasti määritellyksi vain oletetun kult-

tuurinkautta, vaikka oman elämän kysymykset ovat aivan erilaisia; nuorten elämää saattaa esimerkiksi kehystää perheen yllirajaisuus (emt., 190; Toivonen 2014). Tiina Sotkasiira (2016) puolestaan pohtii, mitä on olla nuori, jonka olemassaolon oikeutta arvioidaan yhteiskunnallisessa keskustelussa jatkuvasti välineellisesti hänestä yhteiskunnalle koituvan hyödyn ja haitan kautta. Hän kuvaa, miten erityisesti väestökadosta kärsivät paikkakunnat suhtautuvat maahanmuuttajiin lähes yksinomaan taloudellisesta näkökulmasta. Toisin sanoen maahanmuuttajien elämä ”ekonomisoidaan”. Jaana Vuoren (2009) analysoimissa kotoutumiskoulutuksen oppaissa maahanmuuttajat nähdään tasa-arvon oppilaina, ei niinkään toimijoina, jotka itse määrittelevät erilaisia tapoja muodostaa sukupuoli- tai sukupolvisuhteita. Vuori on huomannut, että oppaiden taustalla on ajatus normatiivisesti määrittävästä suomalaisuudesta, joka oppaiden perusteella puuttuu maahanmuuttajalta ja jota tulee siten opetella (myös esim. Tuori 2007; Turtiainen & Hiitola 2018).

Työssäni ja tutkimuksessani olen huomannut, että uuden yhteiskunnan taholta tulevien välineellistävien, syrjivien ja rasististen määrittelyjen lisäksi nuoriin miehiin kohdistuu osittain ristiriitaisia odotuksia oman taustayhteisön, erityisesti perheen taholta (mm. Turtiainen & Rezai 2018). Olen havainnut, että pakolaistaustaisten nuorten miesten elämää määrittävät vahvasti erilaiset yllirajaiset ympäristöt ja vapaaehtoiseen tai pakotettuun siirtolaisuuteen liittyvät kokemukset sekä lojaalius perhettä ja sukuakohtaan. Euroopan komission alaisessa tutkimusprojektissa kysyttiin nuorten maahanmuuttajamiesten kokemuksia, jotka tulevat esille maahanmuuttokontekstissa (Acik ym. 2015; Kivijärvi & Mathias 2015). Noissa tutkimuksissa nuorten miesten sukupolvikokemuksia läpäiseviksi osoittautuivat lojaaliuus vanhempia kohtaan ja toive hyvästä tulevaisuudesta uusille sukupolville.

KOULUTTAUTUMISTA VAI HUOLENPITOJA PERHEESTÄ

Ympäristö määrittää nuorten mahdollisuuksia siirtymään työelämään ja valita heitä kiinnostava koulutus. Kalalahden ym. (2017) tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiset nuoret kuvaavat vastauksissaan so-

siaalisen ympäristön, erityisesti vanhempien ja sisarusten, vaikutusta koulutusvalintoihinsa. Tämä erottaa heidät nuorista, joilla ei ole maahanmuuttajataustaa. Nuorten maahanmuuttajamiesten hyvinvointitutkimuksessa puolestaan tulee esille, että vanhemmat ja nuoret odottivat sosiaalista nousua ja vanhemmat myös toivoivat, että nuorista miehistä tulisi laajennetun perheen elättäjiä (Acik ym. 2015; Karimi 2020). Pysyvästi maassa asuvat ja erityisesti vanhempiensa kanssa tulleet tai Suomessa syntyneet pakolaistaustaiset nuoret miehet ovat motivoituneita kouluttautumaan ja saavuttamaan hyvän aseman yhteiskunnassa, mutta tähän tarvitaan instituutioiden ja sosiaalisten verkostojen tukea (Kivijärvi ja Mathias 2015). Nuoret miehet tarvitsevat aikaa ja usein kodin ulkopuolisia kontakteja tulevaisuutensa pohtimiseen eivätkä nopeita, yksinkertaistettuja ratkaisuja ammatillisen koulutuksen valintaan (myös Turtiainen & Rezai 2018). Kalalahden ym. (2017, 42) mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret miehet suorittavat tavoitteitaan alempia tulkintoja. Tutkijat kysyvätkin, onko koulutusjärjestelmään vielä luottavien nuorten mahdollista säilyttää uskonsa koulutuksen luomiin mahdollisuuksiin.

Yksin turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina tulneiden nuorten miesten tilanne on vielä monimutkaisempi kuin perheensä kanssa tulneiden. Työni kautta tiedän, että heille voi olla tärkeämpää huolehtia velvollisuuksistaan muualla asuvia perheenjäseniään tai sukuaan kohtaan kuin suunnitella omaa tulevaisuuttaan. Yllirajaiset moraaliset, emotionaaliset, sosiaaliset ja taloudelliset siteet luovat nuorille yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta usein vaikeissa olosuhteissa asuvien perheenjäsenten on mahdoton tietää odotuksista, joita heidän poikansa, veljensä tai muu sukulaisensa kohtaa uusissa olosuhteissa. Turvapaikan saaminen voi kestää vuosia, ja paineet saada työtä perheenjäsenten elänturvaamiseksi voivat olla suuret. Mielenterveys on kovilla, töitä on vaikea saada eikä todellista tilannetta välttämättä voi kertoa edes perheenjäsenille. Turvapaikan saamisen jälkeenkin voi olla mahdotonta suunnitella tulevia opintoja, mikäli nuori kokee olevansa vastuussa perheensä toimeentulosta. Nuori voi siksi pyrkiä työllistymään mahdollisimman nopeasti. Joskus nuori katsoo velvollisuudekseen huolehtia alaikäisistä sisaruksis-

taan pyrkimällä tuomaan heidät Suomeen. Nuori saattaa joutua muuttamaan, jos hänen ei ole mahdollista työllistyä paikkakunnallaan (Kivijärvi 2016, 177). Nopealla työllistymisellä nuoret miehet takaavat läheisilleen paremman elämän ja itselleen vakuutuksen siitä, että toimivat moraalisesti oikein.

Nuorten miesten huolenpitovastuu ei rajoitu vain ylirajaisiin suhteisiin. Huolenpito luku- ja kirjoitustaidottomista vanhemmista tai pienemmistä sisaruksista saattaa ohittaa oman tulevaisuuden suunnittelun. Vanhemmat, usein yksinhuoltajaäidit, saattavat odottaa, että pojat huolehtivat heistä, mikä voi kääntyä poikien elämän kontrolloinniksi. Jopa toiselle paikkakunnalle muutto esimerkiksi opiskelemaan saattaa olla vaikeaa, koska poikien voi olla hankala irrottautua äidin huolenpitovastuusta. Joskus vanhemmat muuttavat perässä tai nuoret miehet jäävät samalle paikkakunnalle sosiaalisten paineiden takia. Vaikka vanhemmat odottavat lastensa koulututtavan ja hankkivan hyvin palkatun ammatin, ei tämä poista toiveita lähellä asumisesta ja tiivistä kontakteista (Turtiainen & Rezai 2018).

PERHEEN PERUSTAMISEEN LIITTYVÄT YLIRAJAISET ODOTUKSET

Julkisuudessa puhutaan usein siitä, miten vanhemmat tai yhteisöt voivat pyrkiä kontrolloimaan maahanmuuttajataustaisten nuorten naisten puolison valintaa. Harvemmin puhutaan nuoriin miehiin kohdistuvista perheen perustamiseen liittyvistä yhteisöllisistä odotuksista tai kontrollista. Nuorelta mieheltä saatetaan esimerkiksi odottaa vaimon valitsemista suvusta perinteiseen tapaan tai nuoren naisen pelastamista lähtömaan turvattomista tai epävakaisista oloista. Toki puolison valitseminen ylirajaisesti voi myös olla nuorten tavoittelemaa ja perheen yhdessä sopimaa. Työni myötä tiedän, että avioitumisen jälkeenkin perheenjäsenet voivat pyrkiä kontrolloimaan avioparin elämää. Esimerkiksi anoppi saattaa määritellä miniän kodin ulkopuolista elämää tai vaatia häntä osallistumaan kodinhoitoon. Olen monissa keskusteluissa ihmetellyt, eikö nuoren miehen ole mahdollista vastustaa vanhempien puolison valintaa koskevaa mielipidettä tai myöhemmin omaan vaimoon kohdistuvaa kontrollointia. Vastauksissaan miehet näkevät vanhem-

pien vastustamisen mahdottomaksi esimerkiksi siksi, että vanhemmat ovat tehneet uhrauksia lastensa pelastamiseksi pakolaisleireiltä tai muista epävakaisista olosuhteista. Näille nuorille miehille parempi elämä ei tässä tapauksessa mahdollista omia valintoja vaan se viittaa lojaaliuteen ja vanhempien perinteisestä elämäntavasta kumpuavien näkemysten kunnioittamiseen. Odotukset huolenpidosta voivat liittyä myös vanhempien vaikeuksiin löytää oma paikkansa uudessa yhteiskunnassa (Turtiainen & Rezai 2018).

Eurooppalaisessa nuorten miesten hyvinvointitutkimuksessa (Kivijärvi & Mathias 2015, 28–30) tuli esille, että maahanmuuttajataustaisten miesten ero valtaväestöön näyttäytyi juuri suhteiden ylirajaisuutena. Lisäksi miesten oli vaikeaa erottaa omia ja vanhempiensa odotuksia toisistaan. Nuoret miehet puhuvat kuitenkin vanhempiensa odotuksista pikemminkin tuen ja kiinnittymisen kautta kuin paineina ja pakkoina. Osa nuorista miehistä kuvaa vanhempien odotuksia myös kielteiseksi kontrolliksi. (Acik ym. 2015.) Nämä havainnot tukevat käytännön työssä muotoutunutta näkemystäni nuorten pakolaistaustaisten miesten sukupolvisuhteista.

MITEN SÄILYTTÄÄ OMAN ARVONTUNNE UHRAAMATTA TULEVAISUUTTAAN?

Erityisesti tiiviisiin sosiaalisiin yhteisöihin, kuten perheeseen, liittyy sosiaalisen kontrollin mahdollisuus, jossa yksilöllisille valinnoille ei ole tilaa. Lisäksi miehet joutuvat kohtaamaan syrjivää yhteiskunnallista puhetta, välineellisiä odotuksia ja kohtaamattomuutta sosiaali- ja hyvinvointipalveluissa. Erityisesti miesten ylirajaiset suhteet ja velvollisuudet voivat palveluissa jäädä tunnistamatta. Kuten Jaana Vuori (2012, 259) toteaa, yhteiskunnan monikulttuuristuessa myös kulttuuriset oletukset perheestä, sukulaisuudesta, sukupuolesta ja seksuaalisuudesta ovat muutoksessa.

Myös Kivijärvi ja Mathias (2015) toteavat, että nuoret miehet tulisikin nähdä heidän yksityisissä suhteissaan huolenpitäjinä, ei vain työntekijöinä tai kuten julkisissa keskusteluissa tulee esille, turvallisuusuhkina. Nuorten miesten kamppailu positii- visten identiteetin muodostamiseksi voi olla vaikeaa, mikäli he epäonnistuvat yhteisön ja/tai omissa

odotuksissaan. Erityisen herkkiä voivat olla tilanteet, joissa oma haavoittuva asema, kuten esimerkiksi väkivaltakokemukset tai traumaattiset muistot, tulevat näkyväksi kohtaamisissa viranomaisten kanssa. (Emt.) Näissä tilanteissa myönteinen kohtaaminen voi auttaa näkemään nuoren sekä yksilönä että hänelle tärkeiden ryhmäsidonnaisuuksien osana yllirajaisessa kontekstissaan.

Sukupolvien välisen vuoropuhelun rakentaminen on aikaa vievää ja vaativaa missä tahansa olosuhteissa. Maahanmuuttajina tulneiden nuorten miesten hyvinvoinnin edistämiseksi kotouttamistyössä olisi otettava huomioon nuorten yllirajaiset vastuut ja velvollisuudet, menneisyyden traumaattiset kokemukset, sukupolvikokemuksiin ja lojaliteetteihin kietoutuva sosiaalinen identiteetti sekä tulevaisuuden mahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät ja odotukset. Näiden miesten itsekunnioituksen muodostumiseen ja sen säilyttämiseen voivat vaikuttaa muun muassa tulevaisuuteen suuntaamiseen liittyvät haasteet, huolenpidon, vapaaehtoisuuden ja pakon kysymykset, omien ja perheen tai yhteisön

toiveisiin perustuvat puolison valintaan liittyvät kamppailut tai vaikeat rasismiin, traumoihin tai epäonnistumisiin liittyvät kokemukset. Nuorten kanssa työskenneltäessä kokemuksellisen tiedon muodostumisessa tarvitaan aikaa ja luottamuksellisia suhteita. Ratkaisuna näen esimerkiksi kotouttamistyössä sellaisten aikuisten läsnäolon, joilla on aikaa ja osaamista pysähtyä nuorten rinnalle. Käsitys omasta positiivisesta identiteetistä muodostuu merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa (Turtiainen & Rezaei 2018). Siksi identiteetti ei ole vain yksilöllinen vaan se muodostuu ja sitä uusinnetaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

YTT Kati Turtiainen on maahanmuuttotyön tutkimuksen dosentti ja työskentelee sosiaalityön yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Turtiaisen tutkimusaiheita ovat muun muassa luottamus- ja tunnustussuhteet maahanmuuttajien ja viranomais-ten välillä.

KIRJALLISUUS

- Acik, Necla, Dähnke, Iris & Green, Glenn (toim.) (2015) *Final Synthesis Report. Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical Study from Seven European Countries*. Hamburg: CJD Hamburg + Eutin.
- Hautaniemi, Petri (2004) *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Väitöskirjatutkimus. Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) 41. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura.
- Kalalahti, Mira, Varjo, Janne, Zacheus Tuomas, Kivirauma, Joel, Mäkelä, Marja-Liisa, Saarinen, Minna & Jahnukainen, Markku (2017) Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:1, 33–44.
- Karimi, Zeinab (2020) *Locating Respectability: Rethinking Intergenerational Relationships in Iranian Families Living in Finland*. Väitöskirjatutkimus. Publications of the Helsinki Center of Economic Research 146. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kivijärvi, Antti & Mathias, Kai (2015a) Love or Anarchy? Emotional Bonds and Well-Being of Young Migrant Men. Teoksessa Acik, Necla, Dähnke, Iris & Green, Glenn (toim.) *Final Synthesis Report. Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. Study from Seven European Countries*. Hamburg: CJD Hamburg + Eutin, 15–30.
- (2015b) *The Wellbeing of Migrant Men in Finland: Summary of National Analysis*. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tutkijat/antti-kivijarvi/national_report_finland_2015.pdf (haettu 16.9.2021).
- Kivijärvi, Antti (2016) Maalta kaupunkiin? Nuoret maahanmuuttajamiehet ja Suomen sisäinen muuttoliike. Teoksessa Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 167–179.
- Toivonen, Mari (2014) *Negotiating Home and Belonging – Young Kurds in Finland*. Väitöskirjatutkimus. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B, Humaniora, osa 389. Turku: Turun yliopisto.
- Tuori, Salla (2007) Erontekoja. Rodullistetun sukupuol-

- len rakentuminen monikulttuurisessa naispolitiikassa. Teoksessa Kuortti, Joel, Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Kolonialismin jäljet*. Helsinki: Gaudamus, 156–174.
- Turtiainen, Kati & Rezai, Jassin (2018) Valoa tunnelin päässä: Tunnustussuhteet nuoren kertomuksessa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 214–234.
- Turtiainen, Kati (2012) *Possibilities of Trust and Recognition between Refugees and Authorities – Resettlement as Part of Durable Solutions to Forced Migration*. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 451. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sotkasiira, Tiina (2016) Maahanmuuttajanuoret – Suomalaisen syrjäseudun toiveiden tynnyri? Teoksessa: Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 181–196.
- Vuori, Jaana (2009) Guiding Migrants Equality to the Realm of Gender. Teoksessa Keskinen, Suvi, Tuori, Salla, Irni, Sari & Mulinari, Diana (toim.) *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Farnham: Ashgate, 378–409.